

6. Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques (ENMOD). New York, 10 December 1976. URL: <https://www.un.org/disarmament/enmod/>

7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) : Міжнародний документ ООН від 8 червня 1977 р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України* від 1990 р., № 1, стор. 25.

8. Міндовкілля та DG ENV обговорили деталі приєднання України до програми LIFE. 15.04.2022. URL: <https://ecozaagroza.gov.ua/news/18>

9. Україна. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб на відновлення – серпень 2022.– 269 с. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/zvit-shvydka-oczinka-zavdanoyi-shkody-ta-potreb-na-vidnovlennya_ukr-l.pdf

Соколова Алла Костянтинівна,

д.ю.н., доцент кафедри екологічного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Незважаючи на процеси глобалізації та суспільних трансформацій у світі і пріоритетність збереження і захисту навколишнього середовища, в Україні, як це не прикро, питанням захисту довкілля приділяється незначна увага, експлуатація природних ресурсів нерациональна, непродумана й невиважена, що унеможлиблює досягнення збалансованого (сталого) розвитку. Звісно, усе це вимагає від України вжиття термінових заходів. Спираючись на вказане, вважаємо за доцільне провести аналіз норм чинного вітчизняного екологічного законодавства, згідно з яким врегульовуються відносини з використання об'єктів природи задля забезпечення конституційного права кожного громадянина України на чисте й безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування, збереження й відновлення природних екосистем. Зрозуміло, що для досягнення цього необхідно віднайти спеціальний правовий механізм, наприклад, поширити практику використання природних об'єктів на договірній основі, зокрема, за договорами оренди.

Відомо, що така форма природокористування, як договірна отримала своє застосування і поширилася не так уже давно. З огляду на це

наукові дослідження, зокрема, правової основи договорів на користування природними ресурсами, провадилися більш активно в останнє десятиріччя [1, 2].

Між тим навіть у монографіях, присвячених використанню природних ресурсів, у тому числі на підставі договорів, зміст останніх комплексно не вивчався.

Однак саме від належного визначення змісту згаданих договорів, урешті-решт, залежатиме ефективність використання природних ресурсів, додержання встановлених екологічних вимог і задоволення інтересів їх сторін.

Загальновідомою, навіть визнаною, є позиція науковців, згідно з якою зміст договорів складає сукупність його умов, виходячи з яких і визначаються права й обов'язки сторін, тобто він є складним, оскільки включає декілька взаємопов'язаних елементів. Беручи все наведене до уваги, уявляється доречним окремо зупинитися на важливих умовах договору.

На наш погляд, найважливішою умовою кожного договору на використання природних ресурсів є визначення конкретного природного об'єкта, з приводу якого виникають договірні відносини. До них відносять конкретні земельні ділянки, водойми, лісові ділянки, ділянки надр тощо, а в певних випадках декілька природних об'єктів у сукупності. Відповідно, саме встановлення природного об'єкта, його фіксація, – істотна умова договору на природокористування, не випадково його укладання пов'язується з досягненням згоди щодо цієї істотної умови.

Як впливає із приписів екологічного законодавства, об'єкт конкретного договору й суспільні відносини щодо нього мають певні межі, визначені, як правило, нормативним актом. Так, земельне законодавство в деяких випадках встановлює максимальний розмір земельних ділянок для певних видів користувань. Такі параметри можуть вказуватися для природних ресурсів, що надаються в оренду. Хоча тут не виключається й ініціатива самих сторін договору, зокрема, сторони, виходячи з власних можливостей, у змозі самостійно визначати розмір ділянки для використання на умовах оренди.

Також певні обмеження можуть стосуватися видів природного об'єкта, що орендується, цілей його користування, оскільки лише законом передбачаються певні цілі кожного виду природокористування. Незважаючи на те, що, за загальним правилом, відповідні природ-

ні об'єкти, що орендуються, можуть використовуватися для усіх цілей, притаманних певному виду природокористування, для окремих із них, зокрема водних, перелік цілей обмеженим. Так, водні об'єкти за договором оренди можуть використовуватися для рибогосподарських потреб, культурно-оздоровчих, лікувальних, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей, проведення науково-дослідних робіт [3]. Уявляється, що зазначене обмеження є цілком виправданим з огляду на екологічний стан водних об'єктів у нашій країні.

Об'єктом договору оренди, як правило, виступає конкретний природний об'єкт, який у той саме час є об'єктом використання.

Як уже було вказано, у конкретному договорі не виключається багато об'єктність, причому в даному разі може йтися про сукупності декількох природних об'єктів або сукупності природних і майнових об'єктів. Вбачається, що існування різних об'єктів в єдиному договорі виправдано як з теоретичної, так і практичної точок зору. Відповідно, якщо в договорі мова йде про декілька природних об'єктів, то його слід розглядати як змішаний, що включає елементи різних договорів (наприклад, земельного і водного) в рамках єдиної галузі права, зокрема екологічної. Таким чином, збереження самостійності різноманітних об'єктів у єдиному договорі має велике практичне значення в розумінні застосування відповідних норм права, зокрема, водно-правових і земельно-правових. Так, донедавна згідно з положеннями Водного кодексу України (його першої редакції – від 6 червня 1995 року) було зазначено, що право водокористування на умовах оренди оформляється договором, погодженим із державними органами охорони навколишнього природного середовища і водного господарства. Умови, строки і плата за оренду водних об'єктів (їх частин) місцевого значення встановлюються в договорі оренди за згодою сторін. Таким чином, об'єктом договору оренди вод були саме водні об'єкти (їх частини).

На сьогодні ситуація трохи змінилася. Відповідно до чинного водного законодавства водні об'єкти надаються в користування за договором оренди землі в комплексі з розташованим на ній водним об'єктом у порядку, визначеному земельним законодавством України, право оренди земельної ділянки під водним об'єктом поширюється на такий водний об'єкт. Типовий договір оренди землі в комплексі з розташованим на ній водним об'єктом затверджується Кабінетом Міністрів України. Практична роль таких змін до водного й земель-

ного законодавств полягає, на наше переконання, у тому, що при їх застосуванні вже не має потреби в укладанні двох договорів (окремо щодо оренди водного об'єкта й земельної ділянки).

Крім того, за умов удосконалення екологічного законодавства щодо орендного природокористування самі об'єкти договору набувають особливого значення, оскільки вони мають специфіку, що зумовлено їх природничими відмінностями.

Варто додати, що належне формулювання об'єкта договору, у свою чергу, вносить визначеність у регулювання суспільних відносин, дисциплінує їх учасників. Проте при укладанні договорів оренди слід враховувати положення орендного, нового водного та іншого законодавств, що присвячені регулюванню визначення об'єктів оренди. Передусім треба пам'ятати, що у всіх випадках об'єкти оренди мають бути визначені за взаємною згодою сторін.

На нашу думку, закріплений на сьогодні перелік умов договорів не є вичерпним. Пояснюється наша точка зору тим, що, як уже наголошувалося, зміст договорів на природокористування різноманітний і емкий, тому зводити його лише до певного переліку умов навряд чи буде правильним і виправданим. Як уже підкреслювалося, при його укладанні повинна бути широка ініціатива сторін, звісно, із урахуванням специфіки конкретного договору.

Підкреслимо, що, виходячи із сучасних тенденцій функціонування і розвитку екологічного права та його провідних підгалузей – водного й земельного, при дослідженні договору оренди вод (водних об'єктів), а саме його

юридичної природи, значний інтерес викликає чітке встановлення як його об'єкта, так і суттєвих ознак останнього. У зв'язку з цим доцільно було б сформулювати визначення поняття «об'єкт оренди» і закріпити його в чинному екологічному законодавстві.

Підсумовуючи, вкажемо, що екологічне законодавство з питань укладання договорів на користування природними ресурсами не можна охарактеризувати як досконале. Нині одні й ті самі питання, на жаль, регулюються неоднаково, спостерігається певна неузгодженість приписів законодавства. Навіть у прийнятих нещодавно нормативно-правових актах лише частково викладено основні положення договірних відносин в окресленій сфері.

Виходячи з того, що на сьогодні в екологічному, зокрема, водному й земельному, законодавстві і в практиці його застосування спостері-

гається тенденція до поширення договірної форми користування природними ресурсами, з'являється необхідність у проведенні наукових досліджень проблем договірних відносин у природокористуванні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Краснова М. В. Договори в екологічному праві України: навч. посібник. Київ: Алерта, 2012. 186 с.
2. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики : монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 271 с.
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.

Гавриш Наталя Степанівна,

*д.ю.н., професор, професор кафедри аграрного, земельного
та екологічного права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЗАБРУДНЕННЯ ТА ЗАСМІЧЕННЯ ҐРУНТІВ

Використання ґрунтів здійснюється шляхом користування їх природними властивостями не лише при експлуатації земель сільськогосподарського призначення, а й в галузі ведення лісового господарства, при забезпеченні режиму земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення, при експлуатації земель курортного, оздоровчого, рекреаційного та іншого призначення. Відтворення ґрунтів забезпечується системою заходів, спрямованих на відновлення їх якісних та безпекових характеристик шляхом здійснення рекультивації, меліорації, дезактивації та інших способів їх відновлення. Охорона ґрунтів забезпечується здійсненням системи державно-правових, організаційних, технологічних, економічних та інших заходів, спрямованих на збереження і відтворення родючості та цілісності ґрунтів, їх захист від деградації, ведення сільськогосподарського виробництва з дотриманням ґрунтозахисних технологій та забезпеченням екологічної безпеки довкілля шляхом консервації, зняття та складування родючого шару ґрунтового покриву у випадках, визначених законодавством,